

denna nämnare tar en bestämd och ödesdiger vändning. Metoden blir subjektivistisk, man tar inte hänsyn till sådant som olikheter i boendet. Frågan som ställs är om vi är nöjda med vårt boende och/eller om vi tagit några initiativ till förändring. I detta mikroperspektiv blir ett *inträde*, i hyresgäst- eller i villaföreningen, ett initiativ och därmed lika med makt. Genom att på detta sätt transformera vad som sannolikt bör tolkas som ett uttryck för missnöje och kanhända känsla av vanmakt – i detta fall inträde i en organisation – till maktutövning framträder en vrångbild av maktens distribution.

Resonemangen är bitvis yviga. Det konstateras att demokratin, såvitt forskningen har något att säga om den, fungerar väl. Ett mått på detta är drygt två tredjedelar av befolkningen under ett år tar *minst ett initiativ* för att på något sätt påverka samhället. Man har frågat om folk burit eller satt upp ett kampanjmärke och detta redovisas som "Försök att påverka samhället det senaste året". Tio procent av de som svarat uppger att de gjort detta. Som aktivitet i undersökningens bemärkelse räknas dock inte, om jag förstått saken rätt, att delta i 1 maj-demonstration. Däremot är det tydligen en självklarhet att massmedia gjort politiken till en "rock-video"!

När det gäller analysen av organisationerna, så har man sett på två faktorer: medlemsanslutning och aktivitetsnivå. Konsum och Greenpeace, LO och fredsorganisationer, osv jämförs utifrån dessa två dimensioner. Detta skulle spegla medlemskapet från organisationernas perspektiv. För mig är förfarandet obegripligt. Med Svenska Kyrkan och Greenpeace, vilket inte skall ses som ett slumpurval från min sida, som exempel: Hur ser det ut från organisationens perspektiv?

Jag påstår att det ser ut på tvenne olika sätt. För Svenska Kyrkan är tron central och om de överhuvud använder något effektivitetsmått på den, så skulle det vara sådant som kyrkobesök, o.d. En regelmässig kyrkogång är i alla fall ingen synd. Om däremot den vanlige Greenpeace-medlemmen skulle ge sig till att vara "aktiv" varje söndag, hävdar jag att detta inte skulle ses med samma (blida) ögon. Inom Greenpeace intar strategiska beslut, av en elit, om vad som är lämplig aktivitet, en central roll. Själva det "passiva" stöd som medlemsavgiften utgör är från organisationens perspektiv en tillräcklig och godtagbar aktivitet.

Undersökningen faller för den kritik Easton riktat mot statskunskapen för faktainsamling utan teoretisk underbyggnad. Väsentliga frågor, som statsvetenskapen rimligtvis inte kan blunda för, ställs inte. Frågor som har med *makt* att göra. Det hade varit bra om man först ställt en *intern* fråga: Varför insamla *två* variabler och multiplicera dem med varandra?

Medborgarundersökningen serverar resultat på resultat, om sådant man kan komma fram till på fri hand.

KDS har många frikyrkliga medlemmar, Miljöpartiets medlemmar är med i miljö- och aktionsgrupper, VPK:are och sossar är med i facket och Konsum. Moderater gillar inte det organiserade Sverige och de som anser sig ha minst inflytande är mest positiva till organiserade rörelser. Just det: *de som anser sig ha minst inflytande är mest positiva till organiserade rörelser.*

Där skulle boken om medborgarnas makt ha börjat, som jag ser det: *Varför är det så?* Det har skrivits en hel del om makt, makt genom beslut, makt genom våld, makt och demokrati. För lite har skrivits om sambandet mellan strävande efter inflytande och organisering. Man säger ibland att facket har för mycket att säga till om i Sverige. Kanske är det så att ett skäl till den höga fackliga aktiviteten här i landet är att människor upplever att facket har för lite att säga till om.

Sven-Erik Olsson

Referenser

- Abrahamsson, B. & Broström, A. (1980): *The Rights of Labour*, London: Sage Publications
- Allardt, E: "Diskussionsinlägg om maktutredningens medborgarundersökning", *Statsvetenskaplig Tidskrift* 2 1989
- Callon, M & Latour, B (1981): "Unscrewing the Big Leviathan: How Actors Macrostructure Reality and Sociologists Help Them to Do So", pp 227-303 i K.D. Knorr-Cetina and A Cicourel (eds) *Advances in Social Theory and Methodology: Towards an Integration of Micro- and Macro-Sociologies*, London: Routledge and Kegan Paul
- Easton, D (1953): *The Political System: An Inquiry into the State of Political Science*, New York
- Petersson, O, Westholm, A & Blomberg, G (1989): *Medborgarnas Makt*, Helsingborg: Carlssons Bokförlag

Sakkunnigutlåtanden över professuren i statsvetenskap, särskilt valforskning, vid Göteborgs universitet

Udtalelse til brug for behandlingen af Sören Holmbergs ansøgning om professoratet i statsvidenskab.

Inden for Sören Holmbergs meget omfattende produktion skal jeg i de følgende bemærkninger foretage en kort, sammenfattende vurdering af:

1. De to studier i riksdagsmedlemmernes holdninger, nemlig hans doktorafhandling '*Riksdagen representerar svenska folket*' (1974) og *De folkvalda* (1988, sammen med Peter Esaiasson)
2. Vælgerstudierna *Svenska väljare* (1981), *Väljare i*

förändring (1984), *Väljare och val i Sverige* (1987, sammen med Mikael Gilljam) og *Rött Blått Grönt* (1990, sammen med Mikael Gilljam m fl)

3. Studierne i holdningen til kernekraft *Väljarne och kärnkraften* (1977, sammen med Jörgen Westerståhl og Karl Branzén) og *Kampen om kärnkraften* (1984, sammen med Kent Asp)

Ad 1. Riksdagsstudierne opnår deres specielle værdi gennem sammenligningen mellem riksdagsmedlemmernes og vælgerne holdninger. '*Riksdagen representerar ...*' viste således at riksdagen, parti for parti, placerede sig til venstre for vælgerne i 1968-69 – dog mest for de socialistiske partiers vedkommende. *De folkvalda* viser derimod (p 95) at i 1985 er polariseringen mellem de socialistiske og de borgerlige riksdagsmedlemmer blevet skærpet derved at de borgerlige er rykket ud til positioner til højre for deres vælgere. Dermed findes støtte for at en "elitekonfliktmodel" er opstået i den mellem-liggende periode.

Eksemplet er blot et blandt talrige der demonstrerer Holmbergs omhu og udholdenhed når det gælder at skaffe empirisk belæg for teorier om politisk adfærd. Det demonstrerer også den form for belæg der kendetegner Holmbergs metode. De data der underbygger teorierne er så godt som altid hentet fra individniveauet, men de slutninger der kan drages har virkning for det politiske system som helhed. Han viser således hvorledes aggregerede individdata fungerer som indikatorer for systemets struktur og forandringer heri.

Ad 2. Vælgerstudierne står særlig centralt i Holmbergs produktion og afspejler en udvikling i svensk vælgeradfærd henimod større bevægelighed. Allerede i *Svenska väljare* betoner Holmberg at de politiske faktorer må tillægges større vægt end de sociale faktorer i individets partivalg. Selv om Sverige er et af de lande hvor socialklasse traditionelt spiller den største rolle, og selv om klassesystemet er under forvandling i 1970ernes Sverige, foregår der samtidig en ideologisering og tiltagende "issue voting" der delvis går på tværs af klasseskel.

Väljare och val og *Rött Blått Grönt*. Det er karakteristisk at Holmberg (och Gilljam) ser det som sin opgave også spiller en rolle for partivalget. Ikke desto mindre bliver bogen på ny en bekræftelse af de mere kortsigtede politiske faktorer vægt. Denne tendens er fortsat i *Väljare och val* og *Rött Blått Grönt*. Det er karakteristisk at Holmberg (och Gilljam) ser det som sin opgave at forklare forskydningerne i partistyrke fra valg til valg og ikke stiller sig tilfreds med at redegøre for langtidstendenserne i vælgeradfærden. Skønt man herved løber en risiko for at overbetone det aktuelle og journalistisk interessante, må man medgive at vælgerforskningens største udfordring i vore dage er at danne en teori for de korttidsændringer der synes mere og mere at

overskygge strukturelle forhold.

Ad 3. *Väljarna och kärnkraften* trækker kernekraftspørgsmålet ud af 1976-valgundersøgelsen til en særlig analyse – en meget forudseende beslutning eftersom det jo viste sig at spørgsmålet kom til folkeafstemning i 1980. Holmbergs problem er her at holdningen til kernekraft ikke er bestemt af strukturelle faktorer (kun spiller køn en vis rolle) og heller ikke af de vanlige venstre-højre ideologiske forhold. Dette problem med manglende effekter løser Holmberg med stor elegance. *Kampen om kärnkraften* er en mere ambitiøs og omfattende analyse, vel den største der nogen sinde er udført af en folkeafstemning. Holmbergs andel heri er sidste halvdel af bogen. Han viser at partiernes standpunkter har haft den største betydning for vælgerholdningen og dermed valget mellem de tre linjer i folkeafstemningen. Selv om fronten mellem partierne forløb ganske anderledes end ved riksdagsvalg, bevarer partierne således deres greb om vælgerne. Dog viser det sig i de gentagne interviews, panelet, at i den mindre gruppe der afveg fra partiets linje, fastholdt de fleste deres standpunkt (p 412). Han giver også overbevisende belæg for at holdningen til kernekraft knytter sig til en "vækst eller økologi" dimension, der forløber på tværs af venstre-højre dimensionen men som ikke er tilnærmelsesvis så veludviklet som denne.

De eksempler der her er fremdraget, kunne suppleres med snesevis af andre forskningsresultater hvori Holmberg lægger sten på sten til en mønstergyldig redegørelse for svenske vælgeres forestillingsverden, adfærd og holdning. Når bortses fra USA er der er næppe noget samfund hvis vælgeradfærd findes bedre kortlagt end det svenske. Der er for mig ikke tvivl om at Holmbergs store fortjenester både som forsker og som leder af et overordentligt stort forskningsprogram igennem en årrække gør ham fortjent til professoratet.

Ole Borre

Som ledare sedan 1979 för det svenska valforskningsprogrammet, förlagt till statsvetenskapliga institutionen vid Göteborgs universitet, framstår den ende sökanden till den ledigförklarade professuren i statsvetenskap, särskilt valforskning, docent *Sören Holmberg* (f 1943) i dag som Sveriges ledande valforskare, vilken jag redan 1982 hade nöjet att kompetensförklara för professur. Mot denna bakgrund kan mitt utlåtande skrivas kortfattat.

Holmbergs vetenskapliga meriter faller inom tre områden, vilka hålls samman av en gemensam inriktning på valprocessens roll i en representativ demokrati. Det första området är väljare och val. Med stor skicklighet i att använda kvantitativa metoder för insamling och bearbetning av massdata har Holmberg i en serie böcker –

Svenska väljare (1981), *Väljare i förändring* (1984), *Väljare och val i Sverige* (1987 tillsammans med Mikael Gilljam) samt *Rött, Blått, Grönt* (1990 tillsammans med Mikael Gilljam m fl) – analyserat både långsiktiga förändringsmönster och kortsiktiga kast i svenskt politiskt beteende. Utmärkande för dessa böcker är en påfallande vilja att testa hypoteser och ställa gamla sanningar på huvudet. Holmberg kan sålunda visa på den numera välkända utvecklingen från klassröstning till åsiktsröstning. Han kan demonstrera hur den sk plånbokshypotesen ger en missvisande bild av väljarna: egenintresset spelar mindre roll för partivalet än den ideologiska uppfattningen. Det förtjänar att upprepas att den sammanhållna serie valundersökningar vi har i vårt land med dess stora antal rapporter, vilka på senare år markant ökat i antal under den produktive Holmberg, är en unik tillgång för kunskapen om vårt lands politiska liv, endast jämförbar med förhållandena i amerikansk statsvetenskap. Glädjande är det internationella samarbete Holmberg inlett under senare år (tex *The Political System Matters* 1988 tillsammans med Donald Granberg) samt den ledande ställning han erövat inom västeuropeisk valforskning och arbetet på gemensamma, jämförande valundersökningar.

Närstående detta område är Sören Holmbergs studier av opinionsbildning. Hur formas de åsikter, som sedan kommer till uttryck i valhandlingen? Det är framför allt kärnkraftsfrågan, som Holmberg upptagit till analys (*Väljarna och kärnkraften* 1977 tillsammans med Jörgen Westerståhl och Karl Branzén) och *Kampen om kärnkraften* (1984 tillsammans med Kent Asp). I dessa inträngande, omsorgsfulla och nyanserade analyser driver Holmberg den intressanta tesen att i kärnkraftsvalet 1976, där partierna stod för klart åtskilda alternativ, hade majoriteten av väljarna åsikter och kunskaper som gjorde det möjligt att fatta rationella politiska beslut. Samtidigt som tillväxt-ekologidimensionen framträder på tvärs mot höger-vänsterdimensionen lär oss Holmberg att kärnkraftsfrågan inte okvalificerat kan generaliseras till en andra sådan konfliktlinje i det svenska partisystemet. Väljarnas kärnkraftsengagemang var inte speciellt starkt relaterat till åsikter om miljöfrågor, decentralisering eller teknologi. Inställningen till kärnkraften var mer en åsiktsmässig solitär vid folkomröstningen 1980 än vad som framkom i debatten. Meriterande på forskningsområdet är även *Inom felmarginalen* (1980 tillsammans med Olof Petersson), där massmedias användning av opinionsundersökningar studeras, och de SOM-undersökningar (Samhälle, Opinion, Massmedia) som Holmberg startade 1986 tillsammans med massmediaforskaren Lennart Weibull.

Holmbergs tredje forskningsområde är legislativt beteende. Redan i sin doktorsavhandling *Riksdagen representerar svenska folket* (1974) reste Holmberg genom

flernivåanalys den större frågan i vilken utsträckning val och riksdagsbeslut i Sverige kan sägas motsvara den representativa demokratins krav. Till denna frågeställning har Holmberg sedan regelbundet återkommit i flera projekt tex *De folkvalda* (1988 tillsammans med Peter Esaiasson). Detta är imponerande studier, både vetenskapligt och allmänpolitiskt i högsta grad intresseväckande, genomförda med stor metodisk uppslagsrikedom, teknisk elegans och breda utblickar. Samtidigt är de teoretiskt mera krävande och inte alldeles invändningsfria. I sin tidigare produktion hade Holmberg sålunda en tendens att överskatta räckvidden av sina empiriska metoder för frågeställningar, som ytterst är normativa till sin karaktär. På senare tid har jag haft anledning att fundera över strängheten i den demokratimodell, med vilken Holmberg jämför verkligheten. Såväl aktiva, kunniga och engagerade väljare som ansvarsfulla politiker, som ser till konsekvenserna av sina handlingar, kan härledas som värden i en demokrati. Men de undersökningar som Holmberg gör både av riksdagsmännens åsiktspegling och av deras kognitiva bild av väljarpreferenserna synes mig låsa fast dem vid ståndpunkter som bara tillåter ett minimum av manöverutrymme. Vilka blir då möjligheterna till konsekvens-etiska ställningstaganden från riksdagsmännens sida? Detta problem förtjänar enligt min mening en fördjupad diskussion. Internationellt är den empiriska demokratiska teoribildningen utvecklad och därför är det löftesrikt att Holmberg även på detta område börjat vända sig till en utländsk publik. Det finns anledning att knyta stora förväntningar till boken *Parliamentarians*, som Holmberg planerar att utge tillsammans med Peter Esaiasson nästa år.

Sören Holmbergs pedagogiska meriter omfattar undervisning vid statsvetenskapliga institutionen i Göteborg på såväl grundutbildnings- som forskarutbildningsnivå under en tjugofemårsperiod. Han har bl a varit forskarassistent, docent och tf professor samt vid flera tillfällen gästforskare i USA. Holmberg har utarbetat metodkompendiet *Kvantitativa analysmetoder* (1975). Något material för bedömning av den sökandes själva lärarskicklighet har inte inlämnats. Meriterande är den utbildning av studenter Holmberg genomfört inom ramen för ledningen av planeringen av sina forskningsprojekt. Holmberg har framgångsrikt handlett ett flertal doktorander fram till disputation.

Vad gäller administrativa eller andra uppdrag av betydelse för en tjänst som professor i statsvetenskap har Holmberg varit sparsmakad.

Sammanfattningsvis är Sören Holmbergs kompetens för den ledigförklarade professuren utmärkt; ja, han framstår som något av en självskrivnen kandidat till denna tjänst. Att den nu har inrättats är en lika glädjande som naturlig följd av ett framgångsrikt forskningspro-

gram; alla professurer tillkommer som bekant inte av denna orsak. Till denna vetenskapliga utveckling har Holmberg genom sin kreativitet och energisk teori-prövande forskningsprofil i hög grad bidragit och hans utnämning till professor ter sig synnerligen välförtjänt.

Leif Lewin

Siden det har meldt seg bare én søker til det utlyste professorat, blir oppgaven som sakkyndig særdeles enkel.

Jeg var med å bedømme Sören Holmberg då han søkte det ledige professorat ved Göteborgs universitet i 1982. I likhet med de andre sakkyndige fant jeg ham den gang klart kompetent til stillingen. Den innleverte produksjon var helt imponerende, både i omfang og kvalitet. Den samme karakteristikk kan brukes om de arbeider han har innlevert for den etterfølgende periode. Min videre begrunnelse skal bli kortfattet.

Holmbergs arbeid er i sin helhet knyttet til det svenske valgforskningsprogrammet, som han har ledet siden 1976. Hans liste over vitenskapelige skrifter omfatter i alt 88 items, derav 11 bøker. Hans arbeider kan inndeles i 4 grupper: svenske valgforskningsrapporter, studier av representasjon, studier av politiske holdninger, og komparative analyser. Til en viss grad går disse gruppene over i hverandre.

1. Svenske valgrapporter

Holmberg har skrevet en bok for hvert riksdagsvalg fra og med 1979 (de siste to sammen med Mikael Gilljam). Den første av disse bøkene er den mest originale i sitt opplegg. Men samtlige gir grundige analyser og inneholder et vell av informasjon om utviklingen i svensk politikk.

2. Representasjon

Studier av Riksdagen og forholdet mellom velgere og representanter er blitt et fast element i det svenske valgforskningsprogrammet. Her har Holmberg spilt en sentral rolle. Hans doktoravhandling, *Riksdagen representerer svenska folket* (1974) var et pionerarbeid, som vitner om originalitet, teoretisk innsikt og gode evner til empirisk analyse. Senere har han fulgt opp med nye bidrag: *De folkvalda* (1988) (med Peter Esaiasson) og artikkelen, "Political Representation in Sweden", som er

et interessant forsøk på å studere det svenske system i et komparativt perspektiv.

3. Politiske holdninger

Studiet av holdninger står sentralt i samtlige rapporter om valgene. I tillegg har Holmberg behandlet utviklingen i holdninger til kjernekraften og miljøspørsmål i flere arbeider, hvorav *Kampen om kärnkraften* (1984) (sammen med Kent Asp) er det viktigste. Forfatterne makter å belyse hvordan opinionen omkring dette viktige stridsspørsmålet har utviklet seg i et samspill mellom partier, massemedier og velgere. Medienes rolle er også temaet for en bok, *Åttiotial. Svensk opinion i empirisk belysning* (1989), som Holmberg har redigert sammen med Lennart Weibull.

4. Komparative analyser

I senere år har Holmberg orientert seg i retning av komparative analyser. Resultatene er meget gode. Det gjelder særlig boken, *The political system matters* (1988), som han har skrevet sammen med den amerikanske sosialpsykolog Donald Granberg. De sammenligner USA og Sverige, og retter søkelyset på opinionsdannelse og forholdet mellom opinion og politisk atferd i de to land. De demonstrerer klare forskjeller, som de tilbakefører til karakteristika ved de to ulike politiske systemene. Denne boken samt flere artikler som de to forfatterne har skrevet sammen, representerer nybrottsarbeid innenfor valgforskningen.

Foruten et stort antall publikasjoner har Holmberg gjort en enorm innsats som organisator og leder av valgforskningsprogrammet i Göteborg. Det er satsset på flere tilnærminger samtidig: velgerundersøkelser, studier av Riksdagen, medieundersøkelser, og studier av partienes valgkamp. Det er en mangfoldighet i satsingen som man ikke finner maken til i noe annet valgforskningsprogram. Holmberg har i en årrekke vært krumtappen i virksomheten. Han har lært opp kompetente medarbeidere, og han har selv deltatt i analysene på nesten alle områder.

Jeg tror ikke det finnes noen person som er mer kompetent til det utlyste professorat enn nettopp Sören Holmberg.

Henry Valen